

Infurmar a moda captivanta davart natira ed uman

Ils tschintg toms rumantschs da la collecziun «Egls averts»

■ **Ils onns 1999 fin 2003 ha l'Uniu Rumantsch Grischun edi en collavuraziun cun divers partenaris (Lia Rumantscha, Societad Retoruman-tscha) tschintg toms da la collecziun «Egls averts»: «Mammals» da Steve Parker (1999), «Futur» da Michael Tambini (2000), «Amfibis» da Barry Clarke (2000), «Utschels» da David Burnie (2001) e «Flurs», medemamain da David Burnie (2003). Els cudeschs derivan da la chasa editura Dorling Kindersley a Londra ch'è enconuschenta per cumbinar savida fundada, ma bain chapibla cun in concept grafic che tschenta en il center illustraziuns e fotografias fascinantass.**

Mammals:
Ils mammals ils pli fascinants dal mund – lur istorgia e lur vita
Quest cudesch porscha in viadi fascinanti tras il mund dals mammals. Bellas illustraziuns ed infurmaziuns interessantas mussan co ch'els vesan ora, co ch'els sa cumporran e co ch'els èn sa sviluppad.

Vesair: co che las mieurs sa sviluppan, co che la talpa viva sut la terra, tge ch'ina balena ha en sia bucca, co ch'in chin-chilla nettegia ses pail, ch'er l'uman è in mammal.

Emprender d'enconuscher: las passidas dals mammals, ils sulets mammals che san sguar, ils mammals ch'han vivì durant il temp da glatsch.

Savair: pertge ch'intgins mammals han spinas enstagl da chavels, co ch'in giat vegn sin il mund, pertge ch'intgins mammals rimnan la vivonda en lur vistas, co ch'els tschievra sa defendan, co che stgilats fan lur gniesu.

Cuntegn
Il mund dals mammals; La derivanza dals mammals; L'evoluziun dals mammals; Diversificaziun; Els senns dals mammals; Mammals che sgulan; Fols; Sa far nunvesaveil; Mantè da spinas; Atatgar e defender; Ina cua – pertge?; Naschi fitg baud; Bliers pitschens; Nov vitas; Tipic per mammals; Els pitschens creschan; Giugar ed emprender; La tgira dal corp; Bun appetit; Els dents; Nutrimment per pli tard; In gnieu cumadaivel; Viver sut la terra; Quants dets?; Fastiz e passidas; Il detectiv da mammals.

Futur:
Perspectivas e visius extraordinarias per la tecnologia e l'ambient
Quest cudesch è in guid fascinant ed infurmativ per il 21avel tschientaner. Fotografias e graficas dattan ina vista unica dal passà e dal preschent ed illustreschan visius futuristicas extraordinarias.
Vesair: in insect ch'emprenda a chaminar, in aviun supranonic, in chalender dal 21avel tschientaner, in hotel cosmic, ina tur che dat albiert a 50 000 persunas.
Emprender a conuscher: co ch'ins po pro-

ducir vivondas manipuladas geneticamain, co ch'ins po manischar ina nav spaziala cun antimateria, quant gronda che la populaziun mundiala vegn ad esser il 2050.

Scuvrir: la vita dals robots e da las realitads virtualas, il svilup medicinal che vegn a prolungar la vita, co che l'uman po manipular in simulatur da sgol cun il tscharvè.

Cuntegn
In bel mund nov; Il mund s'empitschescha; Observar la terra; La populaziun crescha; Per amur da l'ambient; La chasa dal futur; La citad dal futur; Tut sut controlla; Viagiari; Abitaziun virtuala; Ina vita cumadaivila; Tut en il chau; L'intern da noss corp; La tecnica da gens; Nutrimment futur?; Corps transformads; Robots e robotins; Maschinas intelligentas; Realitad virtuala; Vesair il nunvesaveil; Pli e pli pitschen; Pli lev che l'aria; Novs cunfins; Viver en il futur; Chalender dal futur.

Amfibis:
Raunas e rustgs, piutschas e salamanders – istorgia, abitadis e vita
Quest cudesch è in guid fascinant ed infurmativ en l'istorgia naturala, il cumporrament e l'evoluziun dals amfibis. Fotografias originals da raunas, rustgs, piutschas e salamanders e las raras cecilias dattan in'invista unica en la vita dubla dals amfibis sin la terra ed en l'aua.

Vesair: in rustg cun egls en furma da cor, il skelet dal salamander gigant, il rustg spendor che porta ils ovs si dies, ina piutschella femella ch'enzuglia ses ovs en in fegl, la raunetta da bostga cun il «bec d'anda».

Emprender a conuscher: la differenza tranter las raunas ed ils rustgs, co las raunas da bostga pon chaminar cun il chau engiu, co che l'axolod vesa ora, pertge ch'in rustg sa scuffa.

Scuvrir: pertge che tschertas raunas traguttan lur ovs, co ch'in salamander tira flad senza lom, pertge ch'ina rauna mida la pel, co ch'ina piutschella sa sviluppa.

Cuntegn
Tge è in amfibi?; La derivanza; Skelets; Senz'aua nagina vita; Colurs e dissegns; Sa defender; Far preda; Zuppà bain bain; Tschintg senns; Sigls e sigliots; Mauns e pes; S'embratschar per surviver; Rituals da paregliament; Tgira il ovs ed ils pitschens; Metamorfoza; Els emprims dis; Rauna u rustg?; Amfibis cun cua; Viver sin las plantas; Sut terra; Raunas da tissi e raunas doradas; Amis ed inimis; Spezias raras; Protecziun.

Utschels:
Lur mund fascinant, lur abitadis e lur moda da viver
Quest cudesch porscha in viadi fascinanti tras il mund dals utschels. Bellas fotografias en color da plimas, alas, skelets, ovs, gniesu e pulschains gist naschients, ovs avran ils egls per l'istorgia, ils abitadis e la moda da viver dals utschels.
Vesair: co ch'els utschellins sortan da l'ov, co ch'els pulschains passentan lur em-

Cuvertas da la quatter publicaziuns che tractan temas da la natira. FOTO: MAD

primis dis en il gnieu, co ch'els utschels sa zuppan per sa proteger da lur predaturs, tge ch'els utschels maglian e co ch'els fan preda.

Emprender a conuscher: pertge ch'els utschels san sguar, pertge che las alas han differents furmas e grondezzas, co ch'els utschels èn sa sviluppad en il decurs da l'istorgia, quals ch'èns ils utschels ils pli gronds, il pli pitschens, ils pli sperts ed ils pli plauns dal mund.

Scuvrir: co e nua ch'els utschels fan lur gnieu, pertge ch'els ovs han differents colurs, quantas plimas ch'els utschels han, co observar ils utschels, co far vegnir els enturn chasa.

Cuntegn
Dal dinosaur a l'utschè; Levs ed elegants; Las alas; Sgol exact e partenza svelta; Spertadad e perseveranza; Planegiar e crivilar; La cua; La structura da las plimas; Las plimas; Las plimas da las alas; Las plimas dal corp e da la cua; Tschertgar in partenari; Sa zuppar; Ils pes e lur fastiz; Els senns; Il pichel; Magliapastg e magliainsect; Magliacharn, magliapeschs e magliatut; Ballas dal stumi; Far il gnieu; Gniesu en furma da cuppa; Gniesu spezial; Ovs dals utschels da l'aua; Ovs dals utschels da la terra; Ovs spezial; La naschientscha; Els pitschens creschan; Pavlar utschels; Observar utschels.

Flurs:
Las pli bellas flurs dal mund. Nascher e crescher, flurir e spassir
Invistas unicas en la vita misteriusa dad ervas e flurs. Bellas fotografias en color ed illustraziuns fantasticas da las diversas fasas dal svilup.

Vesair: co ch'in scherm chatta la via dal stgir a la glisch, co che las flurs s'adattan a cundiziuns extremas, co che las flurs attiran ils insects, tge che capita a l'intern d'in fegl.

Emprender a conuscher: la structura cumplitgada d'ina flur, la pli gronda flur dal mund, las flurs che tschiffan e maglian insects, ervas e flurs che vivan en naiv e glatsch.

Scuvrir: pertge che tantas flurs han bellas colurs vivas, co che las flurs sa defendan da lur inimis, pertge che tschertas plantas raivan.

Cuntegn
Tge è ina planta?; Las parts da la planta;

Ina planta nascha; En plaina flurizium; Viver da la glisch; Ina flur simpla; Ina flur cumplexa; Flurs da tuttas sorts; L'impollinaziun; Da la flur al fritg; Derasar il sem; Ir cun il vent; Sa multiplitgar senza sem; Feglia viva; Sa defender; Plantas che raivan; Plantas carnivoras; En la trapla; Plantas parasitaras; Plantas sin plantas; Viver en l'aua; Viver en naiv e glatsch; Viver senza aua; Plantas per mangiar; L'istorgia dal furment; Tissis e tisanas; Els botanists; Studis botanics.

Glossari
A la fin da mintga tom sa chatta in glossari ch'è concepì sapientivamain a moda monolingua. Vul dir: Els terms rumantschs pli difficils vegnan explitgats betg cun porscher la translaziun tudestga, mabain cun als circumscriber per rumantsch.
En il tom «Futur» vegn «supranonic» per exempel explitgà cun «pli spert ch'il sun», «ozon» cun «furma da l'oxigen che sa chatta en l'atmosfera e protegia la terra dals radis ultraviolets dal sulegl» ed «eritrocits: ils corpus cotschens dal sang che transportan l'oxigen ed il diossid carbonic tras las avainas». Ed en il tom «Utschels» vegn «accelerar» explitgà cun «augmentar la spertadad, far ir pli spert», «conico» cun «en furma da cugn», «termica» cun «current d'aria chauda che munta» e «zaidla» cun «chavel u pail dir e gross».

Ideas per l'instrucziun creativa
Per l'ediziun tudestga da la collecziun «Egls averts» ha la chasa editura Gerstenberg sviluppà ina seria d'ideas per l'instrucziun creativa. Quests impuls didactics per duvrar ils cudeschs en scola ha l'Uniu Rumantsch Grischun pudì surpigliar er per l'ediziun rumantscha ed als ha publicgà il 2002.

Stgalim mesaun
Per il stgalim mesaun (4.–6. classa) èn vegnidas sviluppadas ideas a basa dal tom «Mammals». Qua intgins exempels:
Referat curt, gassetta da paraid, mindmap: Els scolars elavureschan en gruppas singuls temas cuntegnents en il cudesch «Mammals». Uschia po ina gruppa s'occupar dal tema «cua» ed eruir a tge che quella serva, co che quella vesa ora etc. Lura preschentan els lur tema a la classa en furma da referat curt, gassetta da paraid u mindmap.
Diari dals mammals: Els scolars scrivan

durant in tschert temp in diari da tut ils mammals ch'els scuntran en il mintgadi, per exempel il chaun da la vischina, la schingia en il zoo da Turitg, il chavriel sper il guaud etc.; els nodan tut quei ch'als interessescha. Il scolast po integrar questas dumondas/quests interess en si'Instrucziun ubain responder al scolast e far renviaments al cudesch «Mammals» nua ch'il scolast po sez s'approfundar en la tematica.

Giesu: Els scolars emprendan d'enconuscher cun agid dal cudesch «Mammals» las differentas famiglias da mammals. Ussa elavureschan els differentes giesu tar ils singuls temas sco in quartet d'animals, memoris spezial, giesu da savida, cartas cun nums da mammals u giesu d'engiarinar.

Poesias, chanzuns, texts cun largias: Suter ch'els scolars han elavurà la materia (en gruppas u persuls, en scola u a chasa) emprovan els da resumar quella en furma da poesia. Il scolast po er scriber in text cun largias ch'els scolars emprovan d'emplenir cun u senza agid da plects.

Percurs d'infurmaziun: Il scolast fa ina (u pliras) lecziuns d'introducziun tematikas a basa dal cudesch «Mammals». Lura pon ils scolars absolver in percurs d'infurmaziun che cumpiglia plirs posts, per exempel cun la tematica «dents», «fol», «mammals sgulan» etc.

Chapientscha dal text: Il scolast prelegia in text dal cudesch «Mammals». Lura guarda el sch'els scolars han chapì il text, laschond far ils scolars in maletg sco resumaziun da l'udi ubain in test da chapientscha.

In vair dachasa d'in mammal: Cun agid dal cudesch «Mammals» pon ils scolars construir comunablamain in model da l'abitadi d'in mammal, per exempel il gnieu dal stgilat grisch u la tauna da la talpa. Els pon duvrar feglia setga, fein, arschiglia, crappa, terratsch etc.

Arber genealogic: A basa dal cudesch «Mammals» pon ils scolars dissegnar in arber genealogic dals mammals. Els pon cumpletter quel cun pitschens maletgs en furma da mindmap e pender el vi da la paraid en stanza da scola.

Stgalim superiur
Per il stgalim superiur (7.–9. classa) han ins concepì impuls didactics a basa dal tom «Utschels»:

Exercizis da resumaziun: Adina dus scolars legian a chasa in chapitel dals «Utschels» e raquintan en la proxima ura als auters tge ch'els han legì. Varianta: Il scolast prepara per mintga scolast in text dals «Utschels». Mintga scolast legia dad aut il text ed emprova da resumar quei ch'el ha legì.

Exercizis cun il glossari: Els scolars legian il glossari monoling dals «Utschels». Il scolast scriva vi da la tavla ulteriurs plects. Els scolars emprovan da declerar quels en rumantsch.

Nums d'utschels: Els scolars scrivon or dal cudesch «Utschels» tut ils nums d'utschels e fan ina glista da quels. Tgenins da quels utschels enconuschan els, tgenins betg? Han els gia vis ina giada quel u tschel utschè? Els utschels nunconuschants tschertgan ils scolars en il Pledari grond.

Cun il cudesch or en la natira: Il scolast observan durant in temp pli lung ils utschels dad iert, da prada u da guaud. Els fan fotografias, notizias, dissegns etc. resguardond las reglas dal chapitel correspondent en il cudesch «Utschels».

Cudesch da plimas: Els scolars rimnan durant in tschert temp tut las plimas ch'els chattan e tatgan quellas en in cudesch. Alura descrivan els las parts da las pennas cun agid dal cudesch «Utschels».

Invista en la publicaziun «Futur». FOTO: MAD

La presentaziun:
Dossier «Egls averts».

Dapli infurmaziuns:
chatta.ch/?id=1338&hiid=431
www.chattà.ch